

veden s rozhodnější důsledností. Zachovávají jen tuhé tajemství o tom, kde. Byloť by přece neskonale cenné zvědět v těch příčinách něco blíže, když se slyší při podobných příležitostech mluvit o dokonalé samosprávě, které se přisuzuje ohromný dosah, jako na př. v ústech vůdčího politika, který v září 1895 při oslavě třicetiletého trvání obecní a okresní samosprávy pronesl větu: »Dokonalá samospráva jest(!) základem rozvoje našich obcí, musí státi se základem rozvoje našich krajů a okresů, ona jest základním kamenem, na kterém v budoucnosti zbudovati se musí svézákonný a svéprávný stát český!« Poněvadž mezi samosprávou obcí a okresů, jakožto tvarů veřejné správy, a svézákonným státem českým, jakožto ústavním útvarem není pořítek, ano svézákonný a svéprávný stát český by byl možný i na př. při takovém upravení samosprávy, jaké jsme viděli ve Francii, dalo by se souditi, že existuje ještě nějaká jiná forma samosprávy místní, která jest základním kamenem státní suverenity. Podotkněme jenom stručně, že po dalších desíti letech jubilejní projevy nenasvědčovaly tomu, že by se zatím byla nějak otrásla důslednost v názorech jejích pořadatelův a účastníkův a proto obsah kritických i oslavných řečí z našich jubilejních sjezdů samosprávných může býti pomínut beze všeho nebezpečí nějaké újmy pro věcnost přítomné úvahy.

VI.

Přehled snah opravných v Rakousku.

Velmi záhy po zavedení naší autonomní soustavy samosprávní objevují se návrhy na změny její. Vyskytují se v literatuře, vystupují v podobě iniciativních návrhův

a podnětů poslanceckých, konečně také jako vládní návrhy a studie. Hojně látky se během čtyřiceti let nakupilo. Sama sebou již kritika trvajcí soustavy a ještě více každý podnět ku přetvoření samosprávy podle jiné osnovné myšlenky dotýká se spolu poměru ke státní správě zeměpanské, počítá s pošiny v oborech příslušnosti jejich i po případě v ústrojí. Arci potřeba reformy v organisaci politických úřadů státních vzešla i z příčin samostatných, na těchto otázkách nezávislých. Nakolik jde o tyto, poznává se brzo po poslední úpravě jejich (1868), že obvod politického úřadu prvé stolice, okresního hejtmanství, byl vymezen příliš rozsáhle, takže tím nemožným se stal potřebný bližší pravidelný styk politického náčelníka okresního s obyvatelstvem a znemožňován byl stále více, když přibývalo agend s nevyhnutelným následkem: byrokratismem kancelářským a stále větším uvalováním povinností oboru přeneseného na obce. V zemích větších objevilo se zcela obdobně přetížení místodržitelstev, kteréž zase vadí osobnímu dozoru politického chefa zemského na službu úřadů podřízených. Takto tedy vady ryze byrokratického zřízení se nutně stupňovaly. S druhé strany nemohly zůstat nepocitěny následky vůdčí idey samosprávy naší, přirozenoprávní idey seburčení, při níž jen za cenu naprosté nedůslednosti bylo možno činiti rozdíl mezi obcemi většími a menšími. Za rostoucí tíže úkolů přenesené působnosti ani úkoly samostatné v obcích menších nekonalý se řádně a výkon policie místní stával se namnoze zhora nedostatečným. A zákon neposkytoval prostředkův odpomocných. Ostatně i samy sněmy v zemích větších zaplavovány jsou množstvím drobnějších agend správních, kdežto okresní zastupitelstva zase pro obmezenost svých

obvodů pro mnohé úkoly neměla dostatečné finanční nosnosti. A tak vyvinula se přirozeně vůdčí hesla reformy správní, nikoliv již obmezené pouze na samo-správní ústrojí, při níž šlo všem navrhovatelům původně jen o zabezpečení lepších výkonů veřejné správy vůbec, třeba se rozcházeli v názorech o způsobu toho zabezpečení a především o poměru opravy k dosavadním samosprávným institucím. V příčině zeměpanské správy politické ustálil se celkem názor, že úřady první stolice správní musí dostati okršky menší, než jsou dosavadní obvody okresních hejtmanství, aby přece byl možným bližší osobní styk úřadu s lidem, jakýž byl dobrou stránkou starého patrimoniálního zřízení přese všechny známé jeho slabiny. Dále si však, asi od třiceti let, do-byly význačného místa snahy, aby se obnovilo v zemích rozsáhlých, především tedy v Čechách, starodávné krajské zřízení, které kdysi dle vzoru českého bylo rozšířeno na země jiné.¹ Pokud jde o samosprávu územních svazků, tu směřovaly všechny návrhy z tábora více méně vědomých odpůrců přirozenoprávní její formule organizační k obmezení tak řeč. samostatné působnosti zvláště v obcích menších a spolu k překonání dualismu naší veřejné správy i k vymanění zeměpanské správy z pří-lišného byrokratismu a to pomocí útvarů správy smíšené v okresu i v zemi, po případě také v nových útvarech správy krajské, anebo se přimlouvaly také za zavedení smíšené formy jedině v nových krajích. Přese všecku

¹ B. Rieger, Zřízení krajské v Čechách 2. sv. (1889—1893). Téhož článek O krajském zřízení pro král. České (Osvěta 1900) a čl. Kreisverfassung v Mischlerově a Ulbrichově „Österr. Staatswörterbuch“ (v 2. vydání na všechny novější projekty rozšířený). E. v. Plener, Eine Kreisordnung für Böhmen (Viedeň a Lipsko 1900).

rozmanitost návrhů zůstávají všechny poněkud propracovanější plány od delšího času spojeny s myšlenkou obnovy zřízení krajského. Jakkoliv pak tu jde o obnovu takového památného historického útvaru, jenž rázovitě byl vybudován v Čechách, potkal a napořád takměř potkává se právě v Čechách, právě u politiků národnosti české pokus ten s nechutí a rostoucím odporem, a to nikoliv s hlediště základní myšlenky naší autonomie samosprávy — dalať by se, ovšem pak jen s novým přístřením panujícího dualismu ve správě veřejné, i na tom základě zastupitelstva krajská sosnovati — nýbrž z důvodů, které možno nazvati zkrátka politickými. Zajiště je třeba, objektivně zjistiti důvod toho odporu. Viděli jsme, že všude měla určitá hesla politická rozhodující vlivy na obnovování tvarů samosprávních, a oceníme také ještě blíže důvody, z nichž se v názorech lidu našeho prýští odpor proti jakémukoliv základnímu přetvoření naší nynější soustavy. Stejně si vysvětlíme také odpor proti návrhům na obnovu zřízení krajského. Připlichtilať se do návrhův těch hlediska jiná a to nejmohoulostivější otázky jak národnostní tak obecně politické. Se stanovíště národnostního bylo osudno, že návrhy na obnovu krajského zřízení vystupují od r. 1886 u německých navrhovatelů ve spojení se záměrem národnostního ohraničení správních obvodů a upevnění tak řečené národnostní autonomie. V obecně politickém směru pak vystoupily v některých projektech spolu snahy po utužení správní centralisace přesunutím značného počtu agend místodržitelských na kraje a se zavedením instančního pořadu od těchto přímo k ministerstvům. Nemohlo potkati snahy po organisační opravě naší správy veřejné neštěstí větší. Bylo již o sobě dosti nesnadným úkolem, za-

ujatosť českou pro dosavadní osnovné idey naší autonomní samosprávy, psychologicky z dějin našich národních zápasů ovšem tak pochopitelnou, zmírniti a připravití náladu příznivější klidnějšímu uvážení prospěchů, které by přineslo zavedení občanského selfgovernmentu výkonům státní správy zmírněním jejího byrokratismu a větším jejím zlidověním vůbec, arci za jistou oběť posavadní autonomie v oborech, kde se význam její pro lid přeceňuje. A bývalo by se to snad přece povedlo, kdyby v těch stránkách, kde dosavadní autonomie je baštou národních snah kulturních a hospodářských, zjednálo se upokojení, což není nemožno. Když však tento psychologicky těžký úkol byl ještě stížen ve směrech, ve kterých i politické přesvědčení našeho lidu jest nedotknutelné a národní jeho cit neichoulostivějším, není divu, že duch odporu se utvrdil a vzmohl na celé čáře. Ač jinak, někdy i bez valného rozmyslu a hlubšího oprávnění pachtíme se po vzorech cizích, na tomto poli selhává napořád kouzlo výmluvných vzorů cizích a není objektivního smyslu pro pokroky, jež jinde v ústrojí veřejné správy nastaly, a vůbec pro kritiku, která by se pokusila o formulace, při nichž by se zamezilo nebezpečí správního roztržení země i utužení centralismu. Ba vlivem nájezdů, jež arci nespočítaly na dostatečné znalosti nedávné historie, opanoval názor, že opravná snažení, jež se nesou k vyloučení dualismu v naší správě veřejné, venkoncem se prýští z intencí německo-centralistických, ačkoliv přední mluvčí oprav toho směru byli mužové nejvýraznějších snah autonomistických, *Dunajewski* a *Hohenwart*. Nebylo tudíž také divu, že jediný takměř pokus se strany české, obrátiti na samé půdě parlamentní směr nazírání a konstruk-

tivné práce na cestu rozřešení s národního a politického hledišťe nezávadného (Dr. Mattuš na říšské radě 1889¹), nepotkal se s porozuměním, nýbrž s podezřivými útoky. Za dosavadního stavu věci není ten odpor jen taktickou pomůckou, která by nezávadné řešení usnadnila a byla tedy plodnou pakou opravy. Za těch poměrů lze tvrditi bez přepínání, že není a tak snadno se nedocílí v národě našem příznivého ovzduší pro střizlivé kritické projednání jakéhokoliv plánu reformního, který by nesetrvával na půdě základních ideí nynější autonomní samosprávy a zachování dualistického rázu naší správy veřejné.

Vylíčení snah o obnovu zřízení krajského vyhrazeno jest v tomto dílu péru jinému, proto se zde obmezíme na nejstručnější obraz podstatnějších jevův z dosavadních mimočeských pokusův opravných od r. 1868 až do r. 1886 a jako jediný propracovanější pokus český, šetřící názorů dosud u nás vrch majících, připojíme návrhy českého sjezdu právníckého z r. 1904.

Tak jako na úsvitě nového ústavního přetvoření říše po vydání diplomu říjnového, uprostřed jednání o nové útvary samosprávních na povrch vystoupily ideály selfgovernmentu ve spise Perthalerově a v anonymním spisku »Das Selfgovernment«, tak r. 1868 uprostřed příprav pro novou organizaci zeměpanské správy politické Adolf Fischhof, osobnost českému světu s hledišťem

¹ Srovn. moji přednášku „O některých starších a novějších projektech rakouských v příčině samosprávy“ ve sborníku „Samospráva“. Scházejí tam ovšem všechny návrhy na zřízení krajské z let 1896—1906, však ze starších též spisek Fischhofův, známého apoštola národnostního smíru, „Zur Erweiterung der Municipal-Autonomie“ (Vídeň 1868) a návrh Dunajevského z haličského sněmu, o němž v textu jest zmínka.

politických nannoze sympatická, ve spisku »Zur Erweiterung der Municipal-Autonomie« s odůvodněním ještě dnes pozoruhodným a s rozhodnou tendencí proticentralistickou a protibyrokratickou, podal nástin zákona, dle něhož mělo právo sebeurčení obce zůstatí nedotčeno, okresní správa však měla býti jednotnou, tak že by se obci okresní pod řízením okresního presidenta, korunou jmenovaného, odevzdala venkoncem celá politická správa okresní (arci s plným oddělením od soudnictví), jejíž náklady by se hradily z daní státních v okresu vybíraných. Okresní zastupitelstvo jako orgán usnášecí, okresní výbor jako orgán kontrolní měly se skládati pouze z hodnostářů volených, kdežto »okresní magistrát« měl býti složen z úředníků a ze zvolených hodnostářů, a měl m. j. pod předsednictvím okresního správce, zastupitelstvem zvoleného, samostatně se usnášeti v záležitostech autonomního působiště. Tedy zajímavý příklad, jak by se dalo zabezpečiti zvláštní formou právě to, co níže ještě s hlediště národního poznáme jako nejdůtklivější potřebu při každékoliv budoucí opravě správní. K tomu ovšem r. 1868 při úpravě politických úřadů nedošlo, dualismus správní byl zachován a s ním zůstaly zachovány i bašty byrokratismu, na něž měl Fischhof namířeno. Zatím se v Prusku provedla první etapa velkého přetvoření tamní správní organisace řádem krajským (viz níže na str. 293.) a nepochybně spolu pod dojmem té reformy vystoupil ve sněmu haličském Dunajewski, pozdější finanční ministr kabinetu Taaffova, s podnětem, aby se odstranil dualismus správní pomocí sborů smíšených, kteroužto myšlenku ještě r. 1900 znova zastával.¹ V popředí úvah stojí v té době vůbec

¹ U polských politiků haličských vůbec velmi živě se ujalý idey

otázky nesnází vyplývajících z dualismu správního, nedostatky ve vykonávání policie místní obcemi a svízele spojené s přetěžováním jejich agendami působnosti přenesené, s nedostatkem exekutivy v samosprávě, neméně ovšem rostoucí přetížení politické správy atd. Z těch podnětů vzešel r. 1874 na radě říšské návrh Goellerichův na dosazení komise k poradě o reformě správy a následujícího roku Blagatinšek v. Kaiserfeld v řadě úvah uveřejněných v »Neue Freie Presse« přimlouval se za přímé podřízení obcí v příčině policie místní zeměpanským úřadům, za zmenšení obvodů politické správy okresní a za uvedení sborů samosprávních v těsnější souvislost se správou zeměpanskou. Teprve r. 1876 došlo v poslanecké sněmovně rady říšské k rozsáhlé a na vysoké úrovni vedené debatě z podnětu návrhu Goellerichova, která nevyvrcholila v pozitivních usneseních, ale nejpřednější politikové všech stran v ní rozvinuli své názory. Vynikající místo měl tu hr. Hohenwart. Rozhodně zamítaje stěžejní myšlenku říšského zákona obecního z r. 1862 a přimlouvaje se za návrat k vůdčí ideji selfgovernmentu, zasazoval se o takové sestavení politických úřadův, aby v nich měla přiměřené působiště tak samospráva jako státní dozor. To mělo se uskutečniti sloučením samosprávného živlu se zeměpanským v okresích politických, jejichž objem by se srovnával s objemem okresů soudních a berních, pak sloučením zemského výboru s místodržitelstvím, přičemž by zároveň místodržitel učiněn byl odpovědným

občanského selfgovernmentu. Z porad jejich, v nichž měli účast Dunajewski, Tarnowski, Ad. Potocki, Szujski aj., vyšly r. 1885 návrhy s názvem „Zarys organizacyi władz administracyjnych dla Galicyi.“ Srovn. o ní referát Dr. K. Sobičky pro český sjezd právníků z r. 1904.

sněmu za činnost v záležitostech zemských a za provádění zemských zákonů. Šl. P l e n e r pak při té příležitosti přivedl na přetřes otázku »neprávem opuštěného zřízení krajského« pro země větší a vytvoření instance správního soudnictví při zmíněném smíšeném úřadě zemském. Zemské výbory dle něho měly potrvati pro hospodářskou samosprávu, zemské dávky a zemské jmění; za to »vrchnostenská správa«, kterou vykonává výbor zemský jako dozorčí instance nad samostatnou působností obcí, měla by se přenést na smíšený orgán, složený ze členů výboru zemského a zeměpanských úředníků při místodržitelstvích. K pozitivním nějakým usnesením v udaných směrech v tehdejší debatě, do níž zasáhli ještě četné jiné významné osobnosti, nedošlo. Naproti tomu usnesením sněmu kr. Českého r. 1881, a to nikoliv snad z výlučného podnětu zástupců českonárodních, kteří tehdy vůbec byli na sněmu v menšině, nýbrž za zpravodajství a k návrhu dra H e r b s t a odpovědělo se záporně na dotaz vládní, zdali by se neměly některé záležitosti policie místní ze samostatné působnosti obcí vyloučiti a přikázati částečně do přenesené a částečně do působnosti úřadu politického, zdali by se dále neměly obvody zastupitelstev okresních srovnávati s obvody okresních hejtmanství, při čemž by v čelo zastupitelstva neb výboru byl postaven okresní hejtman jako předseda.

Leč od polovice let osmdesátých znova se vynořují — a to ve spojení s návrhy na obnovu krajského zřízení, které odtud je vynikajícím bodem, ano z části osnovní myšlenkou návrhů opravných — záměry čelící k odstranění dualismu správního zavedením sborů smíšených v okresu a kraji. Tak zejména zase v debatě poslanecké sněmovny r. 1889, v níž však již nejen choutky centra-

lisační, nýbrž i záměry jazykového rozhraničení pomoci nových krajů ostřeji se projeví. Ve spojení více méně rozhodném s posléz řečenou polnutkou vystupují pak návrhy krajského zřízení v celé řadě programových projevů politických stran (zejm. v tak řeč. Svatodušním programu Němců z r. 1899, v návrzích německých poslanců z Čech r. 1902), politických předáků (Plener 1900) a veřejnoprávních autorit (Ulbrich 1900) a konečně vládních předloh (osnova Koerbrova o zřízení krajských vlád v r. 1900 a předlohy téhož k německo-českým smlouvacím konferencím z r. 1903). Těchto však lze na tomto místě pominouti. Největší měrou rozčeřily se i také v české veřejnosti hladiny veřejných rozprav »vládními studii« o reformě správní z r. 1904. Kdežto ve všech právě předcházejících návrzích a plánech šlo jen o částečné změny v organismu veřejné správy, aniž se většinou nějak dotýkaly dosavadního postavení okresu a obce, obsahovaly posléz dotčené vládní studie vůdčí myšlenky pro úplnou organizační změnu politické správy zeměpanské i samosprávy zemské, okresní a obecní s přiřazením krajské a zároveň pronikavý zásah do úpravy správního soudnictví. Kdo je probírá kus po kuse, zachovávaje spolu na paměti různé dosavadní projekty od samého r. 1848 až po nejnovější dobu, shledá, jak mnoho staviva ke studiím těm pochází z dotčených projektů, které samy zase ovšem nepovstaly bez účinku vzorů zahraničných.

Bylo docela mylné — a pro potřebu věcné kritiky u nás také trochu osudné — byly-li studie řečené prohlášovány a zatracovány šmahem jako černý záměr centralistický a byrokratisující. Vždyť je v nich obsaženo mnoho, po čem, jak jsme viděli, už před třiceti lety volali

Hohenwart a Dunajewski, čím Fischhof chtěl byrokratismus ve správě veřejné mařiti a nikoliv jej podporovati a co s druhé strany příkře potíral Herbst. Také výtka, že se v nich nápadně obrážejí vzory pruské, zasluhovala lepšího rozmyšlení. Vidělif jsme, jak již v době příprav dosud platného obecního zřízení třídili se duchové podle dvou vedoucích ideí, jednak občanského selfgovernmentu v duchu anglickém, jednak přirozenoprávní zásady sebeurčení. Zvítězila na konec tato a nebylo nic přirozenějšího, než že při novém náběhu k reformě správní, při níž šlo o překlenutí dualismu správního, vrch dostaly formule, jež by mu nebyly daly vzniknouti, kdyby tenkrát ony byly opanovaly.

Celý plán vládních »studí« jest dalekosáhlý. Má za předmět netoliko důsažné změny v organizaci nynější samosprávy územních korporací a v oborech příslušností jejich věcné, nýbrž spolu neméně hluboké proměny ve zřízení úřadů politických a jejich kompetenci a dokonalé přetvoření soudnictví správního. Ve spojení s tím vším zároveň jsou podány obrysy pro nová pragmatická ustanovení vzhledem k úřadnictvu státnímu a zásady pro nové uspořádání policejního práva trestního. Zde budiž k věcem těm přihlédnuto jen potud, pokud se dotýkají předmětu našeho. V tom směru pak jest především připomenouti, že dle studií mají zásadně obvody politických úřadů první stolice, kteréž mají se prostě zváti úřady okresními, totožny býti s obvody okresů soudních. Měst s vlastním statutem se zřízení to dotýkati nemá. Vždy jistý počet nových těchto politických okresů (4—6) má býti sloučen v kraj pod vládou krajskou, v jejíž čele by stál hejtman krajský. Formální postavení místodržitelstev

nebo vlád zemských by zůstalo zachováno, ovšem se změnami v příslušnosti věcné.

V určitém vztahu k této navržené nové skladbě politických úřadů jest pak zamýšlená úprava samosprávy. Články jejími by byly: obec, okres, kraj a země. Leč postavení všech proti stavu nyní platnému jest jiné. V obci šlo by dle »studii« nejprve o zrušení rozdílu mezi působností samostatnou a přenesenou. Působnost její měla by veřejnoprávní jednotnou povahu, ale změna, která se navrhuje, byla by dvojího způsobu. Obce by vůbec nepodržely celou působnost nezkrácenou v dosavadním rozsahu, a pokud by podržely, nastal by rozdíl mezi obcemi různé velikosti, tak že by se vytklo v příčině té více typů. Ze studií samých především již vyplývá, že by se lišily obce venkovské, města ve svazek okresní pojatá, města v něj nepojatá (ovšem ale v kraje zahrnutá) a města mimo krajské zřízení stojící (velká města s vlastním statutem). Pokud by se jisté obory působnosti obcím odňaly, bylo by dle mlhavé poněkud formule studií lišiti úlohy, jež zahrnují hmotná konání a úlohy, jež záležejí v činnosti vrchnostenské (studie praví »behördliche Tätigkeit«). Úlohy prve řečené přešly by, pokud se k nim obce jeví býti nedostatečnými, na samosprávné okresy; výslovně se to praví o oboru veřejného chudinství, ústavách pro péči sociální, jako zvláště o nemocnicích a o všeliké samosprávě nyní příslušící agendě silniční. Kromě toho se naznačuje, že by na nové okresy také měly přejíti agendy místních obcí školních. Nakolik jde o druhý z výše řečených oborův úkolů, ty, jež záležejí v činnostech vrchnostenských, přejíti by měly na úřady okresní, ovšem tak, že by představení obcí v úkolech

těch sloužili za orgány státní správy a obdrželi by za výkony sem spadající zvláštní odměny.

Nové samosprávné okresy, jejichž obvody by byly totožny s obvody nových úřadův okresních, měly by svá zastupitelstva, jež by byla volena od představených příslušných obcí a kterým by předsedal okresní, t. j. náčelník úřadu okresního. Z okresního zastupitelstva a z měst v ně nepojatých volil by se výbor okresní, kterýž by, rovněž pod předsednictvím okresního, vykonával dozor nad správou všech obcí okresu a byl by ve všech záležitostech jejich správy druhou instancí. Výkon všecni usnesení okresního zastupitelstva a výboru okresního příslušetí má okresnímu, kterýž má se dovolati rozhodnutí výboru krajského, přiči-li se usnesení zákonu. Zcela obdobně by kraj měl zastupitelstvo čili sněm krajský a výbor krajský, oba pod předsednictvím krajského hejtmana. Krajský výbor byl by v záležitostech správy obecní třetí, v záležitostech okresních druhou stolicí, v obojím směru zpravidla stolicí poslední, což znamená tolik, že by na něj přešla všechna rozhodnutí o odvoláních, jež dosud v oboru samosprávy obecní a okresní příslušela výboru zemskému, kterému by zbyl jen ostatek působnosti dosavadní, tedy hospodářská (jmění zemské, ústavy). Dodati ještě sluší, že dle studií kancelářský personál a pomocné síly odborné (lékaře, inženýry atp.) pro okresní a krajská zastupitelstva a výbory by měl dodati stát.

K tomu by dále přistoupila reforma správního soudnictví (jehož pojem se tu předpokládá).¹ V té příčině měl by dle studií býti utvořen nový organismus, jenž by se

¹ Ku přirovnání dosahu změny třeba jest si představití nynější zřízení našeho soudnictví správního. Viz příslušnou stať tohoto dílu.

skládal ze správních soudův okresních, správních soudů krajských, správních soudů zemských; nejvyšší soud správní byl by pak pouhou stolicí revisní a kasační pro přesně vymezené případy dovolávání se neplatnosti č. nulity.

Okresním správním soudem, jemuž by příslušelo rozhodování ve všech záležitostech správního soudnictví v oboru správy obcí a okresů, byl by výbor okresní pod předsednictvím okresního. Města s vlastním statutem měla by svůj vlastní správní soud první stolice, jehož přisedící byli by voleni městskou radou, pod předsednictvím státního úředníka. Krajský soud správní měl by rozhodovati ve všelikých záležitostech vnitřní správy státní a zároveň jako druhá a zpravidla poslední odvolací stolice v záležitostech, o kterých v první stolici rozhodl správní soud okresní. Předsedou jeho byl by krajský hejtman, přisedící jmenovala by vláda vždy na určitý čas; studie zůstávají tu další úvaze, mělo-li by, pokud jde o řečené přisedící, dáno býti právo návrhu určitým korporacím. Správní soud zemský, zpravidla poslední instance vůbec, skládal by se z náčelníka zemského neb zástupce jeho jako předsedy a určitého počtu radů s kvalifikací k úřadu soudcovskému nebo k vyšší službě správní.

Jest zřejmo, co studie zamýšlejí zbourat a co postavit. Hledající překlenutí dualismu správy podlamují přirozenoprávní ideu sebeurčení, pokud jde o tak řečenou policii místní, především pak a nejvíce vzhledem k obcím menším. Za to nevyplývá z povšechně nastíněných hesel studií úsudek, že by bylo záměrem autorů sáhnouti na volnost rozhodování zastupitelstev občanstva v tom oboru záležitostí, který uznáváme obecně za důležitý

obor kulturní a blahobytové působnosti dosavadní naší samosprávy. Právě veliká všeobecnost obrysů, s jakou jsou jednotlivé sem příslušící body studií formulovány, nedopouští jiného úsudku, než že zůstaveno by bylo úplně konkrétnímu provedení, aby žádná z nejcennějších působností nynějších v řečeném oboru nebyla dána v šanc. Jistý vývazek těch obmezení dosavadních kompetencí, kteráž by dle studií nastala příkázáním pod státní úřady či — dle hledišť nynějších — stlačením v obor působnosti přenesené, tvoří s druhé strany zamýšlené zahrnutí živlu laicko-občanského ve výkony správního soudnictví. Od těch návrhů, které se výlučně obíraly zřízením krajským, lišily se studie vládní z r. 1904 tím, že v oněch, nebo aspoň v některých mezi nimi, šlo o překlenutí panujícího dualismu správního v tomto jediném bodu (krajské zastupitelstvo a krajský výbor pod předsednictvím krajského hejtmána), kdežto tyto pokoušejí se o jeho překlenutí ve všech stupních.

Pomineme-li projevů, jež byly učiněny hlavně u příležitosti jubileí nynější samosprávy obecní a okresní na příslušných sjezdech, trvající na plném zachování nynějšího rázu a dovolávající se vybudování na tom základě zejména též přiřčením vlastní exekutivní moci, zbylo by nám zaznamenati zvláště usnesení, jež učinil r. 1905 všeobecný sjezd českých právníků podle návrhů, které mu podala sekce jeho pro veřejné právo a sociální politiku. Jsou to usnesení následující:

»Odstraniti nedostatky při obstarávání oborů správy veřejné, které svěřeny jsou samosprávným korporacím a jejich orgánům, možno jest vybudováním nynější soustavy samosprávy. K tomu konci zejména jest zapotřebí:

1. aby organisace obcí dle jejich velikosti a hospodářského rázu byla rozlišována a aby obce menší pro určité obory výkonu správy veřejné se sdružovaly;

2. aby v samosprávu uvedeno bylo kvalifikované úřadnictvo pod dozorem vyšších instancí samosprávních;

3. aby působnost orgánů samosprávných naproti zeměpanským úřadům správním důsledně byla ohraničena a na příbuzné obory rozšířena;

4. aby orgánům samosprávným poskytnuta byla donucovací výkonná moc v oborech jejich působnosti;

5. aby dohled úřadů zeměpanských nad orgány samosprávnými ve směru správní kontroly jasně byl vytčen a aby bylo přesně formulováno zakročování vyšších instancí samosprávných z povinnosti úřední;

6. aby zřízen byl v obcích čtvrtý sbor volební.

K rozvoji samosprávy obecní a zabezpečení nejzpůsobilejších pracovníků doporučuje se, aby na místech kompetentních usilováno bylo o to, aby na školách obecných i odborných lépe seznamována byla mládež se samosprávou nežli dnes i aby při universitě pražské a technice brněnské zřízena byla zvláštní stolice samosprávy.«

VII.

Kritické úvahy.

Obmezujíce se v úvahách svých i dále nyní na útvary územních korporací naší samosprávy, na autonomní samosprávu obce, okresu a země, obracíme se konečně sami ke kritice její. Lišiti jest posudek výkonů na půdě dané soustavy samosprávné od kritiky této soustavy samé. V prvním případě se vyšetřuje, pokud lidé, k výkonům veřejné správy v daných formách její organi-